

**Centrum pro výzkum veřejného mínění
Sociologický ústav AV ČR**

Jilská 1, Praha 1

Tel./fax: 286 840 129

E-mail: cervenka@soc.cas.cz

Druhá světová válka a protifašistický odboj očima veřejnosti

Technické parametry

Výzkum:	<i>Naše společnost 2004</i>
Otázky:	<i>OR.119 - OR.124</i>
Termín terénního šetření:	<i>8. – 15. 11. 2004</i>
Počet respondentů:	<i>1027</i>
Reprezentativita:	<i>obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
Výběr respondentů:	<i>kvótní výběr</i>
Zveřejněno dne:	<i>6. prosince 2004</i>
Zpracoval:	<i>Jan Červenka</i>

V letošním roce uplynulo 65 let od vypuknutí druhé světové války a stejně tak jsme si připomněli i 60. výročí vylodění v Normandii, Slovenského národního povstání či Karpatsko-dukelské operace, událostí z druhé světové války, ve kterých nezanedbatelnou či dokonce klíčovou roli sehrával československý protifašistický odboj. Z tohoto důvodu jsme do listopadového výzkumu Naše společnost 2004 zařadili mj. i blok otázek, které se týkají druhé světové války a československého protifašistického odboje.

Úvodní otázka celého bloku zněla: „Domníváte se, že je potřebné připomínat události II. světové války?“

Tabulka 1: Je potřebné připomínat události II. světové války? (%)

	duben 1995	duben 2000	listopad 2004
Ano	73	80	76
Ne	13	8	15
Neví	14	12	9

Pozn.: Procenta ve sloupci.

Jak ukazují výsledky v tabulce 1, tři čtvrtiny dotázaných (76 %) soudí, že je potřebné připomínat druhou světovou válku a události z jejího průběhu, 15 % vyjádřilo názor opačný. Potřeba udržovat či posilovat historické vědomí ve vztahu k největšímu válečnému konfliktu v dějinách tak zůstává i téměř šedesát let od jeho ukončení velmi silná. V porovnání s rokem 2000, kdy jsme stejnou otázku pokládali v našem tehdejší dubnovém šetření naposledy, sice poněkud vzrostl podíl respondentů, podle nichž připomínat události druhé světové války potřebné není, ale aktuální výsledek se v podstatě příliš neliší od výsledku, který byl zaznamenán ještě o pět let dříve, v dubnu 1995.

Z podrobnější analýzy výsledků vyplynulo, že velmi významnými faktory, které diferencují pohled na výše uvedenou otázku, jsou věk a v menší míře i vzdělání dotázaných. Mínění o potřebnosti připomínání druhé světové války výrazně

posiluje s přibývajícím věkem. Zatímco ve skupině nejmladších respondentů ve věku 15 až 19 let byl podíl odpovídajících „ano“ jen o málo větší než polovina a podíl „ne“ se vyšplhal těsně nad hranici jedné čtvrtiny, mezi dotázanými, kteří již překročili šedesátku, si devět z deseti myslí, že druhou světovou válku je potřebné připomínat. Celkové rozložení názorů podle věkových kategorií zachycuje tabulka 2. Z hlediska vzdělání sdílejí názor, že události druhé světové války je třeba připomínat relativně častěji dotázaní s vysokoškolským diplomem. Podle stranických preferencí souhlas s myšlenkou o potřebnosti připomínání druhé světové války častěji vyjadřovali příznivci KSČM a KDU-ČSL, do čehož se ovšem promítá zejména vliv věku, protože obě tyto strany mají nadprůměrnou podporu právě mezi seniory.

Tabulka 2: Potřebnost připomínání událostí II. světové války podle věku (%)

	potřebné	nepotřebné	neví
15 až 19 let	55	26	19
20 až 29 let	66	18	16
30 až 44 let	77	16	7
45 až 59 let	82	11	7
60 a více let	90	9	1

Pozn.: Procenta v řádku.

Dále jsme se všech dotázaných zeptali: „Připomínají se podle Vašeho názoru události II. světové války v současné době málo, dostatečně nebo příliš?“

Tabulka 3: Jak se připomínají události II. světové války? (%)

málo	43
dostatečně	42
příliš	6
neví	9

Z výsledků v tabulce 3 vidíme, že o málo více než dvě pětiny respondentů vyjádřily názor, že se události druhé světové války v současnosti připomínají málo, stejně velký podíl si myslí, že je to dostatečné, a 6 % si myslí, že se události druhé světové války připomínají až příliš.

Mínění, že druhá světová válka je v současnosti připomínána málo, zastávají výrazně častěji ti, kdo již tehdy byli na světě (59 % respondentů ve věku 60 let a více), naopak řidčeji se stejné vyjádření objevovalo u dotázaných mladších třiceti let a zejména pak u teenagerů.

V další části výzkumu jsme se zaměřili na hodnocení významu československého domácího i zahraničního odboje pro osvobození Československa.¹

Tabulka 4a: Hodnocení významu čs. domácího odboje při osvobození Československa

	duben 1995	duben 2000	listopad 2004
velmi významný	28	29	21
významný	39	38	47
málo významný	14	12	15
nevýznamný	2	3	2
neví	17	18	15

Pozn.: procenta ve sloupci.

¹ Otázka: „Jak byste hodnotil význam československého domácího, východního a západního odboje pro osvobození Československa?“

Tabulka 4b: Hodnocení významu čs. východního odboje při osvobození Československa

	duben 1995	duben 2000	listopad 2004
velmi významný	26	26	23
významný	41	39	47
málo významný	12	11	11
nevýznamný	1	3	1
neví	20	21	18

Pozn.: procenta ve sloupci.

Tabulka 4c: Hodnocení významu čs. západního odboje při osvobození Československa

	duben 1995	duben 2000	listopad 2004
velmi významný	27	29	25
významný	43	41	46
málo významný	10	8	9
nevýznamný	1	2	2
neví	19	20	18

Pozn.: procenta ve sloupci.

Jak je patrné z výsledků zachycených v tabulkách 4a až 4c, role čs. odboje při osvobození Československa, ať už odboje domácího nebo zahraničního na západě či východě, je hodnocena převážně jako významná. Celkově za „významný“ nebo dokonce „velmi významný“ označilo 71 % respondentů zahraniční odboj na západě, 70 % zahraniční odboj na východní frontě a 68 % odboj domácí. Porovnání s předchozími výzkumy ukazuje, že tyto souhrnné podíly se příliš nemění, i když dochází k určitému statisticky relevantnímu přesunu odpovědí z kategorie „velmi významný“ do kategorie „významný“. V případě čs. odboje bojujícího na východě pak oproti předchozím výzkumům samotný podíl odpovědi „významný“ vzrostl i na úkor jiných variant než jen „velmi významný“, takže celkový podíl těch, kdo jeho roli při osvobození Československa přikládají nějaký podstatný význam, poněkud vzrostl, oproti roku 2000 o 5 procentních bodů.

Analýza podle věku ukázala, že u všech tří složek čs. odboje s klesajícím věkem rychle narůstá podíl odpovědí „neví“, který se mezi nejmladšími respondenty ve věku 15 až 19 let pohyboval v rozmezí 37 – 40 %. V případě východního odboje bylo hodnocení jeho významu relativně lepší mezi staršími respondenty z věkových kategorií nad 45 let.

Podobným způsobem jako hodnocení významu jednotlivých složek čs. odboje pro osvobození Československa jsme dále zkoumali názory na podíl jednotlivých armád hlavních spojenců protihitlerovské koalice, Sovětského svazu, Spojených států, Velké Británie a armády Svobodné Francie.

Tabulka 5a: Hodnocení významu americké armády při osvobození Evropy

	duben 1995	duben 2000	listopad 2004
velmi významný	38	39	34
významný	45	42	49
málo významný	6	8	7
nevýznamný	1	1	1
neví	10	10	9

Pozn.: procenta ve sloupci.

Tabulka 5b: Hodnocení významu britské armády při osvobození Evropy

	duben 1995	duben 2000	listopad 2004
velmi významný	21	26	22
významný	49	42	50
málo významný	14	14	14
nevýznamný	2	4	2
neví	14	14	12

Pozn.: procenta ve sloupci.

Tabulka 5c: Hodnocení významu francouzské armády při osvobození Evropy

	duben 1995	duben 2000	listopad 2004
velmi významný	13	14	11
významný	36	33	38
málo významný	29	28	30
nevýznamný	5	7	6
neví	17	18	15

Pozn.: procenta ve sloupci.

Tabulka 5d: Hodnocení významu sovětské armády při osvobození Evropy

	duben 1995	duben 2000	listopad 2004
velmi významný	57	56	51
významný	30	32	36
málo významný	2	2	3
nevýznamný	1	1	1
neví	10	9	9

Pozn.: procenta ve sloupci.

Z tabulek 5a až 5d vyplývá, že dotázaní připisují nejvýznamnější roli při osvobozování evropského kontinentu sovětské armádě, za kterou s určitým odstupem, byť se stále vysoce hodnoceným podílem na osvobození Evropy následují armáda Spojených států a Velké Británie. Podíl jednotek Svobodné Francie na osvobození Evropy jako „velmi významný“ či „významný“ hodnotí necelá polovina dotázaných.

Podobně jako u hodnocení významu čs. odboje pro osvobození Československa jsme i u hodnocení podílu jednotlivých spojeneckých vojsk zjistili velmi vysoký podíl nerozhodných odpovědí mezi mladými lidmi. Jinak se podle věku diferencovaly pouze názory na podíl sovětské Rudé armády při osvobození Evropy, který jako „velmi významný“ zdaleka nejčastěji hodnotili lidé starší 60 let. Hodnocení podílu sovětské, americké a v menší míře i britské armády se lišilo také v závislosti na politické orientaci respondentů. Zatímco roli americké a britské armády při osvobozování Evropy za „velmi významnou“ označovali častěji příznivci ODS a naopak stoupenci KSČM relativně řidčeji, u hodnocení podílu sovětské armády tomu bylo zcela obráceně.

V další části výzkumu jsme se opět vrátili k čs. protifašistickému odboji. Pomocí dvou otevřených otázek, na něž každý respondent mohl uvést až tři různé odpovědi, které se při zpracování braly v potaz, jsme zjišťovali, zda lidé znají

bitvy, operace či akce, do nichž se zapojili příslušníci našeho odboje,² a zda znají nějaké konkrétní osobnosti z čs. protifašistického odboje.³

Pokud jde o konkrétní aktivity čs. odboje, 22 % dotázaných si na nic nevzpomnělo. Ostatní pak výrazně nejčastěji uváděli Karpatsko-dukelskou operaci, kterou mezi třemi možnostmi jmenovalo 47 % respondentů. Za ní následovaly letecká bitva o Anglii (23 %), obrana Sokolova (17 %), atentát na Heydricha (14 %), květnové povstání 1945 (10 %), Slovenské národní povstání a účast při vylodění v Normandii (po 9 %), boje v severní Africe, zejména pak Tobruk (5 %), účast našich letců v RAF obecně a jejich podíl na jiných operacích, než byla již uvedená letecká bitva o Anglii či letecká podpora vylodění v Normandii (5 %), boje na východní frontě obecně nebo konkrétní akce v průběhu osvobodování Ukrajiny, jako např. Kyjev či Bílá Cerkev (5 %), Ostravská operace (3 %), založení samostatné čs. jednotky v Buzuluku (3 %), nasazení čs. pozemních vojáků na západě, zejména při obléhání německé pevnosti v Dunkerque (2 %), partyzánské hnutí na okupovaném území (2 %), výsadky na okupovaném území, zpravodajská a jiná ilegální činnost atd.

V případě konkrétních účastníků protifašistického odboje si žádného z nich nevybavilo 24 % dotázaných. Mezi mnoha jmenovanými osobnostmi se objevoval zdaleka nejčastěji generál Ludvík Svoboda (45 %), za nímž následovali dr. Edvard Beneš (16 %), generál František Fajtl (11 %), Julius Fučík (7 %), kapitán Otakar Jaroš, Josef Gabčík a Jan Šverma (shodně po 6 %), Jan Masaryk a Jan Kubiš (po 4 %), generál Karel Klapálek, kapitán Ján Nálepka a generál Heliodor Píka (po 3 %) atd.

Na závěr jsme ještě všem dotázaným položili následující hypotetickou otázku: „Kdyby se Česká republika ocitla ve vojenském ohrožení a Vy byste měl možnost dobrovolně se přihlásit k účasti na její obraně, jak byste se rozhodl?“

Tabulka 6: Dobrovolné přihlášení se k účasti na obraně země v ohrožení (%)

	celkem	muži	ženy
rozhodně by se přihlásil	8	12	4
spíše by se přihlásil	24	35	15
spíše by se nepřihlásil	25	24	25
rozhodně by se nepřihlásil	25	15	35
neví	18	14	21

Pozn.: Procenta ve sloupci.

Jak ukazují výsledky v tabulce 6, podíl občanů, kteří by byli podle svého tvrzení ochotni se dobrovolně zapojit do obrany země v případě jejího ohrožení, představuje přibližně jednu třetinu, přičemž pouze 8 % by se v takovém případě „rozhodně přihlásilo“. I když v tomto ohledu existuje značný rozdíl mezi muži a ženami, ani u mužů podíl potenciálních dobrovolníků nedosáhl jedné poloviny. Analýza přitom ukázala, že častěji ochotu přihlásit se deklarují lidé s dobrou životní úrovní a vysokoškoláci.

² Otázka: „Vzpomenete si v souvislosti s československým protifašistickým odbojem nebo československými vojáky v zahraničí na nějakou konkrétní bitvu, akci či operaci, které se zúčastnili?“

³ Otázka: „Vzpomenete si na některou z osobností československého domácího či zahraničního protifašistického odboje?“